

**Наставно-научном већу
Универзитета у Београду – Филозофског факултета**

Изабрани у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације „Француски интелектуалци и разарање Југославије: структурисање поља јавности (1991–1999)“ кандидата Ивице Младеновића на VII редовној седници Наставно-научног већа Филозофског факултета, одржаној 26. септембра 2019. године, подносимо Већу и надлежним телима Универзитета у Београду следећи извештај.

Реферат о завршеној докторској дисертацији

Основни подаци о кандидату и дисертацији

Ивица Младеновић је рођен 1982. године у Врању, где је завршио основну и средњу техничку школу. Основне студије социологије завршио је 2009. године на Филозофском факултету у Београду. Између 2010. и 2015. био је један од главних уредника регионалног интелектуалног часописа за друштвена, културна и политичка питања *Нови пламен*. Од 2012. до данас члан је редакције британског академског часописа *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, а од 2015. главни и одговорни уредник српског издања месечника *Le Monde diplomatique*. Коуредник је два зборника радова, уредник једног темата у часопису *Филозофија и друштво* и аутор више од петнаест радова у домаћим и међународним научним часописима и зборницима. Захваљујући стипендији Владе Француске, 2015. године уписао је програм *co-tutelle de thèse* (уговор о коменторству) на Филозофском факултету у Београду и на *L'Université de Paris 8* у Сен-Денију. Од октобра 2015. године део је тима Центра за социолошка и политичка истраживања (Cresppa), истраживачког института који су основали Национални центар за научна истраживања (CNRS), и два универзитета: *Paris 8* и *Paris Nanterre*.

Међу објављеним радовима Ивице Младеновића, као посебно релевантни могу се издвојити:

- „Socijalizam protiv komunizma u radu Emila Dirkema“, *Politička revija* (Vol. 59, N°1), 2019: 171–187.
- „Sociologija protiv socijalizma u radu Emila Durkhajma“, *Sociologija* (Vol. LX, N°2), 2018: 433–457.
- „Naučno-istorijski aspekti korišćenja analize diskursa u društvenim istraživanjima“, *Sociologija* (Vol. LIX, N° 1), 2017: 5–23.

- (sa Velizarom Mirčovom) „Types of relationships between the state, religion and religious organisations in Europe – an attempt to develop a new classification“, *Anali Pravnog fakulteta* (Vol 64, N°3), 2016: 241–265.
  - „Raspad SFR Jugoslavije i francuski trockisti: sociološko-istorijski prilog analizi ekstremne levice“, *Sociološki pregled* (Vol. XLIX, N°2), 2015: 135–162.
  - „Društvena funkcija antitotalitarnog diskursa u Francuskoj: istorijsko-sociološka perspektiva“, *Sociologija* (Vol. LVII, N° 1), 2015: 25–46;
  - (sa Jelisavetom Vukelić), „Komodifikacija kulture kao produkt kulture u krizi“, *Teme* (Vol. XXXVIII, br. 2), 2014: 47–65.
  - „Basic Features of Transition from Nominal Socialism to Political Capitalism: the Case of Serbia“, *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe* (V22, Issue 1), 2014: 5–25.
  - „Karakter 'strukturnog prilagođavanja' u jednoj nacionalnoj državi: slučaj Srbije“, *Politička misao* (god. 51, br. 2), Zagreb, 2014: 135–158;
  - „Država i crkva u Francuskoj: društveno-istorijski kontekst, strukturna uslovljenost i karakter laiciteta“, *Filozofija i društvo* (Vol. 25, n°2), 2014: 94–114;
  - (sa Zoranom Stojiljkovićem) „Socijaldemokratska levica u Srbiji: akteri i mogućnosti“, *Srpska politička misao* (Vol. 45, N°3), 2014: 11–32;
- као и приређени зборници:
- Ivica Mladenović i Milena Timotijević (ur.), *Sloboda, jednakost, solidarnost, internacionalizam: Izazovi i perspektive savremene levice u Srbiji*, Beograd: Friedrich Ebert Stiftung, 2008.
  - Ivica Mladenović i Milena Timotijević (ur.) *Probuditi san: Razgovori o levici u Srbiji*, Beograd: Friedrich Ebert Stiftung, 2009: 9–16.

* * *

Завршена докторска дисертација под насловом „Француски интелектуалци и разарање Југославије: структурисање поља јавности (1991–1999)“ има 404 стране, од чега 349 страна основног текста. Библиографија садржи 353 јединице на француском, српском и енглеском језику. Грађу допуњавају 3 архивска документа и 14 интервјуа. Текст дисертације подељен је на увод, пет систематских поглавља, од којих свако садржи по четири потпоглавља, и закључак.

Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања је француско интелектуално поље током последње деценије 20. века, сагледано у светлу интелектуалних ангажмана и репрезентација процеса разарања друге Југославије и ратова за њено наслеђе. Збивања у Југославији током деведесетих година схватају се као једна „афера“, у смислу који том појму дају француски социолози Лик Болтански и Елизабет Клавери, и користе – у истраживању које је осмишљено као

један вид друштвено-историјског експеримента *a posteriori* – као својеврсни оператор уз помоћ којег ће се установити обриси структуре једног друштвеног универзума какав је француско интелектуално поље. „Југословенска афера“ је погодна за ту функцију зато што има специфична својства, трајала је готово читаву деценију и непрекидно изазивала реакције великог броја актера у пољу јавности Француске.

Главни циљ истраживања је, стога, био да се уз помоћ просопографског приступа дејственицима, као и анализе њихових делања и репрезентација, одговори на неколико кључних питања: а) који су модалитети и форме интервенција унутар полемичког простора конструисаног у француском пољу јавности око „југословенске афере“ (1991 – 1999); б) како се дати простор структурише, кроз појединачне и групне антагонизме и конкуренцију; другим речима, каква је веза између објективних положаја интелектуалаца, на једној страни и њихових идејно-политичких диспозиција и заузимања политичких позиција у „југословенској афери“, на другој; в) која је логика рецепције разарања Југославије и ратова за њено наслеђе у Француској – да ли је она превасходно везана за саме догађаје у бившој Југославији, или пак за француске унутрашњеполитичке изазове, те да ли различита тумачења еволуирају током времена и, ако да, у ком правцу; г) како се заузимање позиција и страна у односу на „југословенску аферу“ уклапају у постојеће односе снага у Француској, односно, да ли су, и како, условљени постојећим структурама или евентуално и сами утичу на (ре)конфигурацију француског интелектуалног поља.

Да би се на ова питања одговорило, коришћена су оруђа социологије политике, историјске социологије, социологије сазнања, као и социологије интелектуалаца. Најважнији теоријски ослонци пронађени су пре свега у теорији поља Пјера Бурдијеа, затим у Грамшијевој теорији културне хегемоније и Милићевој теорији друштвене функције идеја и сазнања, као и у поменутом приступу конструкцији друштвених афера Болтанског и Клавери. Од методолошких поступака примењени су анализа вишеструких подударана, социоисторијска анализа, интервју и критичка анализа дискурса.

Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Узимајући у обзир дефинисану проблематику, основни циљ, теоријске претпоставке и резултате већ постојећих студија, кандидат је формулисао неколико хипотеза које су даље методски усмеравале његово истраживање.

Прва хипотеза тиче се односа између положаја интелектуалаца у друштвеном и интелектуалном пољу и њихових иступа у вези са збивањима у Југославији у истраживаном периоду. Наиме, како би препознао елементе који су кључно утицали на то да поједине струје међу француским интелектуалцима репродукују „бошњачко“,

„хрватско“, „албанско“ или „српско“ гледање на југословенску стварност и утврдио правилности на основу њихових објективних позиција у француском друштвеном простору и интелектуалном пољу, Младеновић је пошао од претпоставке да ће пресудне димензије у том погледу бити следеће: какву позицију интелектуалци заузимају у друштвеној или научној организацији рада, колико је друштвено цењен њихов универзитет, да ли су препознати као имена од угледа у тзв. „речницима интелектуалаца“ и „енциклопедијама познатих“, да ли објављују своје текстове у стручно признатим часописима и популарној периодици, те да ли им књиге штампају угледни или мање угледни издвачи. Ова претпоставка је потврђена у истраживању.

Друга хипотеза односи се на структуру изграђеног полемичког простора у оквиру француског интелектуалног поља. У контексту анализе унутрашњег односа снага, легитимних оруђа (капитала) и стратегија које дејственици користе у „позиционом рату“ што се у том простору води, претпоставка је била да интелектуалци који поседују највише симболичког капитала истовремено доминирају у дебати у вези са „југословенском афером“. Ова хипотеза је оповргнута, будући да је истраживање показало да је основна димензија за разумевање односа доминације у анализираном полемичком простору била близина, односно удаљеност од француског поља моћи, док је димензија симболичког капитала у интелектуалном пољу имала секундарни значај.

Трећа хипотеза односи се на улогу југословенских ратова у преобликовању идеолошког простора по окончању Хладног рата. Кандидат је желео да истражи разлику између левичарских и десничарских позиција, као и да на француском случају провери тезу која је, у досадашњим релевантним студијама, већ потврђена за англосаксонску и немачку средину, а то је да је „рат за југословенско наслеђе“ служио као лакмус-папир за уобличавање левичарских идеологија, а пре свега, да је имао улогу важног разликовног мерила за раздвајање радикалне левице од социјалдемократа у раздобљу после 1989. На основу прелиминарних информација о овом питању у контексту Француске, кандидат је изнео претпоставку да се расцепи у вези с догађањима у Југославији на француској левици углавном нису отварали по линији умерена левица – радикална левица – екстремна левица, већ да су истовремено пресекали и делили различите групације на левици. Ова хипотеза је потврђена у истраживању.

Коначно, четврта хипотеза тиче се временске димензије процеса структурисања истраживаног полемичког простора у спрези са динамиком ангажмана француске државе у југословенској кризи. Настојећи да истражи да ли су стереотипизација и искривљавање чињеница били најприсутнији у периоду најжешћих сукоба, када се постављало питање војног уплитања Француске, и да ли је банализована медијска слика о „југословенској афери“ била пресудна за превласт таквих виђења на штету вишеслојних и историчних судова, Младеновић је поставио хипотезу да је пропагандни и најмање нијансиран тон

обележио реакцију француских интелектуалаца – који су били браниоци једне стране у сукобу, односно „хрватске“, „бошњачке“, „српске“ или „албанске“ ствари – управо у периоду када је Француска била најуплетенија у југословенску проблематику. Ова претпоставка је такође потврђена.

Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација је структурирана тако да садржи седам одељака: увод, пет поглавља и закључна разматрања. Свако од пет систематских поглавља подељено је у четири потпоглавља и кратак закључак. Основна текстуална супстанца дисертације богато је допуњена прилозима – табелама, дијаграмима, графиконима, фотографијама, те информативним додацима као што су виџете (мини-студије случаја појединаца и установа) и хронологија настанка и нестанка Југославије.

У уводу, кандидат оцртава свој предмет истраживања и дисциплинарни оквир, а затим образлаже релевантност одабране теме и мотивацију која га је определила да се управо њоме бави.

Прво поглавље, „Теоријско-методолошки оквир“, посвећено је представљању теоријског оквира на којем је засновано истраживање, почев од општег обриса (потпоглавље „Теоријске основе“, у којем се наводе релевантни елементи одабраних приступа Бурдијеа, Грамшија, Милића, Болтанског и Клавери), преко образлагања одређених појмовних решења која из тога произлазе, нарочито средишње категорије „интелектуалца“, као и полазних претпоставки, да би се у потпоглављу „Методолошки избори“ ближе приказали методи који ће бити примењени (анализа вишеструких подударана, критичка анализа дискурса и интервју).

У другом поглављу, под насловом „Француска, Југославија и интелектуалци“, нуди се пресек политичко-историјског контекста који је, с обзиром на предмет и циљ истраживања, нужан за разумевање стања француског интелектуалног поља током деведесетих година 20. века, као и за заузимање позиција француских интелектуалаца у „југословенској афери“. После кратког историјата односа између двеју земаља и култура (потпоглавље „Француско-српски/југословенски односи“) даје се преглед геополитичког контекста у посматраном периоду, да би се у завршна два потпоглавља („Француска и разарање Југославије“ и „Француски интелектуалци и политика“) фокус померио на особености француског политичког и интелектуалног поља.

Треће поглавље, „Конструкција полемичког простора“, полаже основе за средишњи аналитички подухват, а то је утврђивање структуре полемичког простора успостављеног унутар француског интелектуалног поља око „југословенске афере“. Ослањајући се на

Бурдијеову теорију поља и њој одговарајући метод анализе вишеструких подударана, користећи велику количину емпиријских података прикупљених из разноврсних извора, кандидат излаже основна својства истраживачког корпуса и уз помоћ социоисторијске анализе образлаже критеријуме за конструкцију варијабли и модалитета на којима се заснива квантитативна анализа структуре поља (потпоглавља „Својства и позиције у друштвеном простору“, „Својства и позиције у интелектуалном пољу“, „Диспозиције у идејно-политичком универзуму“), да би на крају изложио принципе структурисања простора идеолошких и политичких позиционирања проучаваних интелектуалаца („Заузимање позиција у 'југословенској афери'“).

Четврто поглавље, „Структура проучаваног простора“, предочава главне налазе квантитативне анализе спроведене помоћу метода анализе вишеструких подударана. Установљене су најважније опозиције међу интелектуалцима, у континууму *позиције, опозиције и заузимања позиција*. Брижљиво сачињене и подробно образложене табеле и графици визуелно дочаравају структуру емпиријски омеђеног полемичког простора у оквиру француског интелектуалног поља и поља јавности. Потпоглавља носе наслове „Геометријска репрезентација интелектуалаца“, „Матрица структуралних опозиција“, „Позициони рат' и оружја у игри“ и „Позиције, диспозиције и заузимање позиција“.

У петом поглављу, „Рат заузимањем позиција у 'југословенској афери'“, на основу квалитативне и критичке анализе текстова, а на темељу структурних опозиција утврђених у претходном поглављу, тумаче се главни идејно-политички расцепи, интелектуални табори и општа логика заузимања позиција француских интелектуалаца у „југословенској афери“ (потпоглавља: „Карактер и модели интервенција интелектуалаца“, „Табор хегемоних интелектуалаца“, „Табор антихегемоних интелектуалаца“ и „'Југословенска афера' и унутрашњи изазови“).

У закључку, кандидат на прегледан начин сумира резултате свог истраживања, враћајући се и на полазне претпоставке, односно показујући које су од њих и на који начин потврђене, односно побијене. На крају, указује на ограничења добијених налаза и на пожељне правце будућих истраживања у истој области, како би се одговорило на нова питања која су овом анализом отворена.

Остварени резултати и научни допринос дисертације

Највећи допринос овог истраживања припада, уже узев, социологији интелектуалаца, а шире, социологији знања: реч је о подручју које проучава идеје у њиховом друштвеном контексту или, прецизније, укрштање и узајамно условљавање у историјских збивања, структуре друштвених установа, у овом случају интелектуалног поља и, на трећој страни,

индивидуалних мњења. Наслањајући се на основне елементе Бурдијеове теорије поља, кандидат је настојао да, у односу на већ постојеће радове о тој проблематици, додатно развије концепт интелектуалног поља и његових граница, примењујући га на конкретан емпиријски пример. Допринос социологији политике као још једној посебној области у оквиру социолошке науке огледа се у критичкој примени концепта хегемоније на пример структуре полемичког простора насталог поводом „југословенске афере“, као и у емпиријски заснованој дискусији о преобликовању идеолошког пејзажа у савременој политичкој јавности Француске.

Надаље, значајан је допринос и историјској науци, утолико што се пружају конкретна сазнања из најновије историје, наиме, о томе како су француски интелектуалци реаговали на југословенску кризу и шта је њихове различите реакције условљавало. Кроз призму „југословенске афере“ сагледана је структура француског интелектуалног поља, чиме се показује плодност интердисциплинарних приступа у анализи комплексних феномена недавне прошлости, чије последице и данас живимо.

За похвалу је добра теоријска утемељеност истраживања изложеног у овој дисертацији, прикладан теоријски оквир, који је адекватно прилагођен конкретној истраживачкој сврси и ваљано употребљен. Кандидат демонстрира неоспорну компетентност како у смислу упућености у предметну материју, тако и у релевантне теоријске и методолошке приступе. Они се, међутим, не следе некритички већ се спроводи њихова адаптација, модификација и допуна, праве се примерени, увек образложени избори и нуде самостално конципирана решења. Истраживање је марљиво обављено, а у његовом току велика количина разноликог материјала студиозно је обрађена.

Методолошки аспект је једна од јаких страна дисертације, будући да је а) коришћена обимна и разноврсна грађа, из различитих врста извора (међу којима се могу поменути: научна, стручна и публицистичка периодика, магазини и новине; научни радови; енциклопедије и номенклатуре интелектуалаца, дигиталне базе; интервјуи) и тако створена богата емпиријска база за анализу теме; и б) методологија обраде података ослањала се на принцип тзв. комбинованог метода, који спаја предности квантитативног и квалитативног приступа, при чему су неки од примењених методолошких поступака (анализа вишеструких подударана) до сада веома мало коришћени у домаћој научно-истраживачкој пракси.

Најзад, текст дисертације је добро структурисан, опремљен квалитетно сачињеним и релевантним прилозима, излагање је јасно и прегледно, закључивање ваљано а аргументовање уверљиво.

Закључак

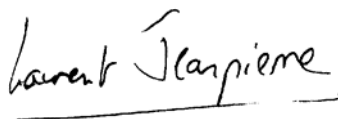
Комисија закључује да је реч о оригиналном и самосталном научном делу, које испуњава све формалне и садржинске критеријуме постављене одговарајућим актима Филозофског факултета и Универзитета у Београду. Оно представља значајан допринос науци, у првом реду социологији, нарочито социологији интелектуалаца, идеја и знања, као и социологији политике; затим, савременој историји, те унапређењу емпиријских истраживања у друштвеним наукама захваљујући иновативном методолошком приступу. На основу свега реченог, Комисија даје позитивну оцену докторске дисертације Ивице Младеновића „Француски интелектуалци и разарање Југославије: структурисање поља јавности (1991–1999“ и констатује да су се стекли сви услови за њену усмену одбрану.

Београд/Париз, 17. 04. 2020.

чланови Комисије:

Проф. др Ивана Спасић
Универзитет у Београду – Филозофски факултет

Dr Laurent Jeanpierre, Professeur
Université Paris VIII –
École doctorale Pratiques et théories du sens

Проф. др Дубравка Стојановић
Универзитет у Београду – Филозофски факултет

Проф. др Мирко Филиповић
Универзитет у Београду –
Факултет за специјалну едукацију и
рехабилитацију

Dr Gisèle Sapiro, directrice de recherche
Centre national de la recherche scientifique

Dr Nadège Ragaru, chargée de recherche HDR
Sciences Po Paris, CERI/CNRS

